

Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego „Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów »Globalne podejście do badań naukowych i innowacji – strategia Europy na rzecz współpracy międzynarodowej w zmieniającym się świecie«”

[COM(2021) 252 final]

(2022/C 105/11)

Sprawozdawczyni: **Neža REPANŠEK**

Wniosek o konsultację	Komisja Europejska, 1.7.2021
Podstawa prawna	Art. 304 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej
Sekcja odpowiedzialna	Sekcja Jednolitego Rynku, Produkcji i Konsumpcji
Data przyjęcia przez sekcję	30.9.2021
Data przyjęcia na sesji plenarnej	20.10.2021
Sesja plenarna nr	564
Wynik głosowania	
(za/przeciw/wstrzymało się)	231/0/4

1. Wnioski i zalecenia

1.1. EKES pochwała, że UE zobowiązuje się dawać przykład i zachować otwartość w międzynarodowej współpracy w dziedzinie badań naukowych i innowacji, przy jednoczesnym promowaniu równych szans i wzajemności opartych na podstawowych wartościach.

1.2. EKES z zadowoleniem przyjmuje wnioski zawarte w Deklaracji z Bonn o wolności badań naukowych, przyjętej w tym mieście 20 października 2020 r. podczas konferencji ministerialnej w sprawie europejskiej przestrzeni badawczej (EPB), ponieważ stanowi ona warunek wstępny dynamicznego środowiska badań naukowych i innowacji, które dąży do pogłębiania wiedzy i przynoszenia korzyści społeczeństwu. EKES popiera przyjęcie tych zasad w przyszłości na szczeblu międzynarodowym.

1.3. Komitet uważa za konieczne, aby we wspieranie instytucji UE i państw członkowskich w opracowywaniu nadzwyczajnych strategii politycznych i specjalnych programów lepiej włączyć organizacje społeczeństwa obywatelskiego. Strategie te i programy (wspierające mobilność zawodową, przyciąganie i zatrzymywanie badaczy oraz stosowanie wyników badań i innowacji na rzecz kultury przedsiębiorczości unijnych MŚP) powinny umożliwiać gromadzenie europejskiej wartości dodanej, którą z kolei można będzie wykorzystać do wdrożenia ambitnej europejskiej przestrzeni badawczej⁽¹⁾ na następne dziesięciolecie. Tworzenie takiej przestrzeni powinno obejmować w szczególności uwzględnienie doświadczeń zdobytych podczas pandemii oraz wpływu zmiany klimatu na społeczeństwa i gospodarki, a także potrzebę zapewnienia pełnego transferu wiedzy i technologii poprzez transformację cyfrową badań naukowych. Pandemia uwypukliła rolę współpracy w obszarze zdrowia, w której główny nacisk należy kłaść na udostępnienie opieki zdrowotnej, działanie w celu odpowiednio szybkiej poprawy i wzmocnienia zdrowia, a także kooperację pracowników medycznych, mogącą pomóc w znalezieniu rozwiązań nawet najbardziej złożonych problemów zdrowotnych.

1.4. EKES pragnie zwrócić uwagę na to, jak ważne jest wzmocnienie wiodącej roli UE we wspieraniu wielostronnych partnerstw w dziedzinie badań naukowych i innowacji mających na celu realizację nowych rozwiązań w zakresie wyzwań ekologicznych, cyfrowych, zdrowotnych, społecznych i innowacyjnych, z uwzględnieniem bieżącego wpływu pandemii COVID-19 na europejskie systemy opieki zdrowotnej, społeczeństwa i kręgi biznesowe oraz na szeroko pojętą gospodarkę światową.

1.5. Z myślą o konkretnym wspieraniu celu, jakim jest wzmocnienie pozycji UE na świecie, EKES apeluje, aby w prace Komisji Europejskiej w zakresie monitorowania określonych w komunikacie działań odpowiednio włączyć organizacje społeczeństwa obywatelskiego na szczeblu unijnym i krajowym. W kontekście planowanego Forum Europejskiej Przestrzeni Badawczej na rzecz Transformacji EKES proponuje ułatwienie wspólnych działań z instytucjami unijnymi i krajowymi poprzez opracowanie wstępnego sprawozdania sieci wiedzy społeczeństwa obywatelskiego, które zostałyby przedstawione i omówione na międzynarodowej konferencji w 2022 r.

⁽¹⁾ Nota prezydencji dla Rady pt. „Odnowienie europejskiej przestrzeni badawczej – jak przygotować wdrożenie ambitnej europejskiej przestrzeni badawczej na najbliższe dziesięciolecie” oraz komunikat prasowy z 1 grudnia 2020 r. pt. „Nowa europejska przestrzeń badawcza: Rada przyjmuje konkluzje”.

2. Uwagi ogólne

2.1. Globalne podejście do badań naukowych i innowacji przedstawia spojrzenie Komisji na strategię Europy na rzecz współpracy międzynarodowej w obszarze badań naukowych i innowacji. Strategia ta zmierza także do wzmocnienia partnerstw służących realizacji nowych rozwiązań w zakresie wyzwań ekologicznych, cyfrowych, zdrowotnych, społecznych i dotyczących innowacji.

2.2. Nowa strategia opiera się na dwóch głównych celach. Po pierwsze, zmierza do stworzenia środowiska badań naukowych i innowacji, które będzie opierać się na zasadach i wartościach, a także będzie otwarte, tak aby pomóc naukowcom i innowatorom na całym świecie w prowadzeniu współpracy w ramach wielostronnych partnerstw i poszukiwaniu rozwiązań dla globalnych wyzwań. Po drugie, ma na celu zapewnienie wzajemności i równych szans we współpracy międzynarodowej w dziedzinie badań naukowych i innowacji.

2.3. Nowe globalne podejście należałoby wdrażać poprzez:

- modulowanie dwustronnej współpracy UE w obszarze badań naukowych i innowacji, aby dostosować ją do europejskich interesów i wartości oraz wzmocnić otwartą strategiczną autonomię UE,
- mobilizowanie nauki, technologii i innowacji w celu przyspieszenia zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu, a także przyspieszenia transformacji w kierunku odpornych, opartych na wiedzy społeczeństw i gospodarek w krajach o niskim i średnim dochodzie,
- inicjatywy wzorowane na podejściu Drużyny Europy, łączące działania UE, instytucji finansowych i państw członkowskich w celu maksymalizacji skuteczności i skutków działań.

2.4. Komunikat posłuży również jako przewodnik dotyczący wdrażania międzynarodowego wymiaru nowego programu UE na rzecz badań naukowych i innowacji cywilnych „Horyzont Europa” oraz jego synergii z innymi unijnymi programami, w szczególności Instrumentem Sąsiedztwa oraz Współpracy Międzynarodowej i Rozwojowej – „Globalny wymiar Europy”.

3. Zaangażowanie na rzecz międzynarodowej otwartości i podstawowych wartości w obszarze badań naukowych i innowacji

3.1. Aby UE mogła zachować pozycję lidera, jej program w zakresie badań naukowych i innowacji musi pozostać otwarty na świat. Oznacza to, że osoby z całego globu, niezależnie od miejsca prowadzenia działalności lub pobytu, powinny mieć możliwość udziału w programach UE takich jak Erasmus+ i „Horyzont Europa”. Ponadto we wszystkich partnerstwach międzynarodowych należy nadal propagować i zapewniać w praktyce poszanowanie i wspólne rozumienie wartości w badaniach naukowych.

3.2. Nawiązując do Europejskiego kodeksu postępowania w zakresie rzetelności badawczej^(?), EKES w opinii „Nowa europejska przestrzeń badawcza na rzecz badań naukowych i innowacji”^(?) podkreśla, że etyka i integralność badań naukowych powinny obejmować zasadę rzetelności naukowej i uczciwości, co pozwoli zapobiec stratom pod względem zdrowia ludzkiego, marnowaniu pieniędzy i porażkom naukowym. W komunikacie akcentuje się rolę UE, która chroni wspólne podstawowe wartości przy podejmowaniu wyzwań związanych z etyką i zapewnia, aby w centrum innowacji technologicznych znajdował się człowiek.

3.3. Takie pojęcia jak wolność nauki, instytucjonalna autonomia, aspekty badań naukowych związane z etyką i rzetelnością, podstawy empiryczne, równość płci, różnorodność i inkluzywność powinny stać na centralnym miejscu i być uwzględniane w międzynarodowej współpracy badawczej. EKES zdecydowanie zgadza się co do tego, że należy wspierać równowagę płci i równość płci, wzmocnienie pozycji młodzieży i jej uczestnictwo, włączenie społeczne i różnorodność w globalnych badaniach w obszarze innowacji. Trzeba zalecać tworzenie na wszystkich szczeblach wspierającego, sprzyjającego włączeniu środowiska badań, wolnego od politycznej ingerencji, a także zachęcać do zapewniania możliwości prowadzenia badań. EKES z zadowoleniem przyjmuje inicjatywę KE, aby opracować i promować wytyczne dotyczące postępowania w przypadku zagranicznej ingerencji w organizacje badawcze i instytucje szkolnictwa wyższego UE.

3.4. Ogólnym celem jest to, aby zbiory danych były: łatwe do znalezienia, dostępne, interoperacyjne i możliwe do ponownego wykorzystania (ang. *findable, accessible, interoperable and reusable* = FAIR) – w ramach koncepcji otwartych danych i otwartej nauki.

3.5. Istotne jest, aby zapewnić podstawowe finansowanie na szczeblu krajowym, gwarantując odpowiedni poziom inwestycji w badania i rozwój, który pozwoli osiągnąć cele wyznaczone w tym sektorze.

^(?) *The European Code of Conduct for Research Integrity*, www.alllea.org [accessed 6 June 2021].

^(?) *Opinia EKES-u A new European Research Area (ERA) for Research and Innovation* (Dz.U. C 220 z 9.6.2021, s. 79).

3.6. Dzięki dyplomacji naukowej UE mogłaby skuteczniej narzucać miękką siłę oraz realizować swoje interesy gospodarcze i wartości, zaspokajając zapotrzebowanie i zainteresowanie ze strony krajów partnerskich oraz wykorzystując swoje atuty dynamicznego ośrodka badań naukowych i innowacji. EKES jest przekonany, że konstruktywny dialog społeczny i obywatelski na wszystkich szczeblach wniosłby wkład w skuteczną dyplomację naukową w naszych społecznościach.

4. Nowa równowaga – W kierunku równych szans i wzajemności w dziedzinie badań naukowych i innowacji

4.1. Dzięki swojej polityce i programom UE stanowi ważny katalizator umiędzynarodowienia badań naukowych i innowacji. Jest w stanie zaangażować również systemy produkcji i mobilizuje naukę, młodych badaczy, sieci interdyscyplinarne, technologię i innowacje, aby przyspieszyć zrównoważony i sprzyjający włączeniu społecznemu rozwój – z jednej strony – oraz przechodzenie na odporne, oparte na wiedzy społeczeństwa i gospodarki w krajach o niskim i średnim dochodzie – z drugiej. EKES podkreśla znaczenie prywatnych, zwłaszcza zaś publicznych inwestycji w naukę dla dotrzymania kroku innym światowym potęgom w obszarze badań naukowych i innowacji, a zarazem dla ochrony praw człowieka i podstawowych wartości.

4.2. Inne ważne mocarstwa w dziedzinie nauki przeznaczają dziś na nią większy odsetek produktu krajowego brutto niż UE. Narastają napięcia geopolityczne i kwestionuje się prawa człowieka oraz podstawowe wartości takie jak wolność akademicka. Ta ostatnia stanowi osnowę szkolnictwa wyższego w UE i należy ją chronić w kontaktach z państwami trzecimi. W świetle ostatnich wydarzeń EKES z zadowoleniem przyjmuje i popiera apel europejskich naukowców⁽⁴⁾ o podjęcie natychmiastowych działań w celu stworzenia przyspieszonych uzupełniających legalnych dróg migracji dla zagrożonych naukowców i nauczycieli akademickich, w tym badaczy, studentów i podmiotów społeczeństwa obywatelskiego z Afganistanu, zwłaszcza kobiet oraz osób należących do mniejszości etnicznych i religijnych.

5. Wspólne stawianie czoła globalnym wyzwaniom

5.1. EKES w pełni popiera położenie wyraźnego nacisku na sprawiedliwą dwojaką transformację, tj. transformację cyfrową i Zielony Ład, na politykę zdrowotną i długoterminową politykę odbudowy po pandemii COVID-19. Europa musi współpracować ponad granicami na niespotykaną dotychczas skalę, aby uczyć się, jak wspólnie z innymi partnerami rozwijać innowacyjne rozwiązania, które umożliwią sprawiedliwą transformację ekologiczną i cyfrową zgodnie z celami zrównoważonego rozwoju, budowanie odpornej, dobrze prosperującej i konkurencyjnej Europy (zwłaszcza z myślą o MŚP i mikroprzedsiębiorstwach) oraz wspieranie dobrobytu gospodarczego i dobrostanu społecznego. Wspierając transformację ku bardziej odpornej gospodarce europejskiej, należy pamiętać, że na drodze do osiągnięcia zrównoważonej gospodarki, a jednocześnie do tworzenia nowych możliwości dla pracowników niezbędne jest zapewnienie odbudowy sprzyjającej włączeniu społecznemu, która nie pozostawi nikogo na marginesie działań. W procesach tych istotną rolę mogą też odgrywać innowacje społeczne.

5.2. Wzajemna otwartość, swobodna wymiana pomysłów i współtworzenie rozwiązań mają zasadnicze znaczenie dla dążenia do podstawowej wiedzy i pogłębiania jej. Są to istotne elementy dynamicznego ekosystemu innowacji, ponieważ otwartość współpracy charakteryzująca działania UE przejawia się w zmienionym środowisku globalnym.

5.3. Mobilizacja badaczy i innowatorów z całego świata będzie miała kluczowe znaczenie dla dobrobytu obywateli i przyszłych pokoleń. Jak to pokazuje niedawna globalna pandemia, zacieśnienie współpracy międzynarodowej w kwestiach takich jak zdrowie na świecie pomaga nam osiągnąć przełomowe innowacje. UE powinna wspierać swoje cele w zakresie otwartej strategicznej autonomii, jednocześnie modulując swoją współpracę dwustronną w niektórych obszarach z państwami niebędącymi członkami UE⁽⁵⁾.

5.4. W odpowiedzi na dzisiejsze globalne tendencje UE powinna dawać przykład, promując multilateralizm oparty na zasadach. Trzeba ożywić porządek wielostronny, aby odpowiadał potrzebom, dzięki czemu będzie mógł sprostać globalnym wyzwaniom i spełnić rosnące oczekiwania obywateli co do przejrzystości, jakości i włączenia społecznego. UE powinna również wspierać ambitną modernizację głównych wielostronnych instytucji międzynarodowych, opartą na realizacji wspólnego planu działania na rzecz wzajemnej otwartości współpracy w zakresie badań naukowych i innowacji, tak aby ułatwić wymianę najlepszych praktyk i globalną reakcję na ogólnoswiatowe wyzwania.

(4) <https://www.scholarsatrisk.org/2021/08/urgent-appeal-to-european-governments-and-eu-institutions-take-action-for-afghanistans-scholars-researchers-and-civil-society-actors/>

(5) Integracja współpracy z państwami EFTA, Bałkanami Zachodnimi, Turcją, państwami objętymi europejską polityką sąsiedztwa i Zjednoczonym Królestwem, pogłębianie partnerstw UE z Afryką, Ameryką Łacińską i innymi regionami itp.

5.5. UE powinna zajmować pozycję lidera jako podmiot wyznaczający globalne zrównoważone normy i należy tę pozycję wzmocnić poprzez zwiększenie roli UE we współpracy międzynarodowej w zakresie przyjaznych dla MŚP badań przednormalizacyjnych i standaryzacyjnych. EKES podkreśla też znaczenie środków wsparcia na rzecz MŚP we wszystkich obszarach ochrony praw własności intelektualnej.

5.6. Komitet wyraża pełne poparcie dla planu działania dotyczącego własności intelektualnej ⁽⁶⁾, uznając, że przedstawia on bardzo dobre, całościowe podejście do modernizacji unijnego systemu własności intelektualnej. Za jeden z najważniejszych priorytetów należy obrać uruchomienie systemu jednolitego patentu, który w znacznej mierze przyczyni się do wzrostu konkurencyjności przedsiębiorstw UE.

5.7. Niektóre kraje coraz intensywniej dążą do osiągnięcia wiodącej pozycji w zakresie technologii za pomocą środków dyskryminacyjnych i często wykorzystują badania naukowe i innowacje jako narzędzie globalnego wpływu i kontroli społecznej. Należy wzmocnić dobrobyt i konkurencyjność gospodarczą UE, a także jej zdolność do autonomicznego pozyskiwania i zapewniania obywatelom bezpiecznych i zabezpieczonych kluczowych technologii i usług. UE powinna przewodzić opracowywaniu nowych globalnych standardów, norm międzynarodowych i ram współpracy w dziedzinach takich jak technologie cyfrowe, w tym m.in. sztuczna inteligencja i inne nowe technologie. Mocne strony UE wiążące się z demokracją i uregulowaniami są atutem w budowaniu lepszego świata, a jej struktury bezpieczeństwa i obrony oraz jej wiarygodność jako podmiotu działającego na rzecz pokoju mogą pomóc we wspieraniu wielostronnych wysiłków na rzecz zachowania, utrwalenia i budowania pokoju.

5.8. EKES od czasu swojej pierwszej opinii w sprawie AI z 2017 r. ⁽⁷⁾ nadaje ton debacie nad sztuczną inteligencją i w ostatnich kilku latach opublikował szereg opinii na ten temat ⁽⁸⁾. Opowiada się za podejściem do AI opartym na zasadzie ludzkiej kontroli, w ramach którego człowiek zachowuje zarówno kontrolę nad AI w sensie technicznym, jak i możliwość decydowania o tym, kiedy i w jaki sposób z niej korzystać w naszym szeroko pojętym społeczeństwie. Ponadto zwrócił uwagę m.in. na wpływ AI na miejsca pracy, na znaczenie znalezienia właściwej równowagi między regulacją, samoregulacją i wskazówkami etycznymi oraz wpływ AI na konsumentów. Teraz EKES opracowuje formalną opinię poświęconą wnioskowi Komisji Europejskiej dotyczącemu aktu w sprawie sztucznej inteligencji ⁽⁹⁾.

5.9. Unia Europejska jest zdolna do odgrywania roli globalnego podmiotu także dzięki temu, że istnieje spójność między jej działaniami zewnętrznymi a polityką wewnętrzną w każdym państwie członkowskim. Jednolity i spójny głos UE ma zasadnicze znaczenie dla ustabilizowania naszych partnerstw i sojuszy z państwami trzecimi, wspierania organizacji wielostronnych i regionalnych oraz negocjowania podejścia do globalnych dóbr publicznych opartego w większym stopniu na interesach.

Bruksela, dnia 20 października 2021 r.

Christa SCHWENG
Przewodnicząca
Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego

⁽⁶⁾ Opinia EKES-u w sprawie planu działania dotyczącego własności intelektualnej, Dz.U. C 286 z 16.7.2021, s. 59.

⁽⁷⁾ Dz.U. C 288 z 31.8.2017, s. 1.

⁽⁸⁾ Dz.U. C 440 z 6.12.2018, s. 1; Dz.U. C 440 z 6.12.2018, s. 1; Dz.U. 240 z 16.7.2019, s. 51; Dz.U. C 47 z 11.2.2020, s. 64; Dz.U. C 364 z 28.10.2020, s. 87.

⁽⁹⁾ INT/940 – Rozporządzenie w sprawie sztucznej inteligencji (Dz.U. C 517 z 22.12.2021, s. 61).